

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Chojnackiej

Radzenie sobie rodziców ze stratą prokreacyjną na podstawie badań forum internetowego. Implikacje dla poradnictwa

**przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dr hab. Bożeny Wojtasik, prof. PSW**

W przedłożonej do recenzji rozprawie doktorskiej *Radzenie sobie ze stratą prokreacyjną na podstawie badań forum internetowego. Implikacje dla poradnictwa* autorstwa przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Bożeny Wojtasik, prof. PSW, pani magister Agnieszka Chojnacka stawia sobie za cel udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób możemy czytać stratę prokreacyjną. Próbę tę, podjętą przez autorkę dysertacji uznać należy za udaną. Swoje rozważania osnuwa doktorantka wokół tytułowej kategorii straty prokreacyjnej, traktując poronienie jako doświadczenie trudne, a nawet graniczne, wywołujące wiele negatywnych konsekwencji u tych, którzy jej doświadczają. Świadomie używam tu, podążając tropem autorki liczby mnogiej, gdyż trauma związana ze stratą prokreacyjną, dotyczy nie tylko kobiet, ale także ich partnerów, a powiedziałabym szerzej całego systemu rodziny. Choć w samym tytule pracy pojawia się kategoria radzenia sobie, znana nam bardziej z literatury poradniczej, dobrze się wpisuje w rozważania autorki, a mgr Chojnacka adekwatnie ją operacjonalizuje.

Autorka pracy zwraca uwagę na istotne aspekty związane z rozwojem medycyny, które nie tylko wpływają na ewolucję zachowań związanych z rodzicielstwem, ale także pojmowaniem samego macierzyństwa, czy ojcostwa. Pani magister Agnieszka Chojnacka zwraca uwagę na zmieniający się wzorzec płodności polskiego społeczeństwa, zmiany w

obrębie demografii, a także podwyższający się wiek kobiet, decydujących się na pierwsze dziecko, co niesie ze sobą niebagatelne konsekwencje społeczne i kulturowe. To tylko kilka egzemplifikacji świadczących o tym, że autorka pracy osadza swoje rozważania w szerokim kontekście społecznym i kulturowym, wychodząc poza wąskie osadzenie w pedagogice, choć oczywiście ta stanowi trzon jej rozważań i teoretycznego umocowania. Autorka czerpie obficie z dorobku socjologii, psychologii oraz kulturoznawstwa, co przydaje jej rozważaniom waloru interdyscyplinarności, a tym samym sprawia, że prezentowany obraz tytułowego zagadnienia staje się bogatszy i pełniejszy. Elementy te, wskazują na dojrzałość doktorantki, a swobodne operowanie różnymi teoriami i kategoriami, przyczynia się do wyjaśniania i możliwie pełnego analizowanego fenomenu straty prokreacyjnej.

Dysertacja doktorska *Radzenie sobie ze stratą prokreacyjną na podstawie badań forum internetowego. Implikacje dla poradnictwa* składa się z ośmiu zasadniczych rozdziałów. W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Poronienie a strata prokreacyjna* mgr Agnieszka Chojnacka analizuje doświadczenie straty prokreacyjnej uwzględniając perspektywę prawną, medyczną, ale co nie mniej istotne psychologiczną i choć tego nie nazywa *expressis verbis* socjologiczną, gdyż omawia także proces adaptacji do życia po stracie i integracji tego doświadczenia w codziennej egzystencji. Odsłania potrzebę werbalizacji, ale i dialogizacji doświadczenia straty. W ostatnim z podrozdziałów pokazuje, jaką rolę w tym procesie odgrywają społeczności internetowe, które stają się źródłem wsparcia dla kobiet z doświadczeniem straty prokreacyjnej.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Radzenie sobie ze stratą prokreacyjną* omawia autorka formy radzenia sobie z tytułową stratą odwołując się do modelu podwójnego procesu radzenia sobie z utratą autorstwa Stroebe i Schuta, a także rolą żałoby w procesie straty. Magister Chojnacka dokonuje tutaj omówienia i systematyzacji tytułowej kategorii *radzenia sobie*, pokazując rozmaite strategie, które służą poprawie sytuacji życiowej. Interesujące poznawczo jest ukazanie wielowymiarowości strategii adaptacyjnych po stracie.

W rozdziale trzecim *Poradnictwo jako sieć grup wspierania rodziców radzących sobie ze stratą prokreacyjną* wyjaśnia autorka kluczową kategorię poradnictwa. Poradnictwo jest przez nią rozumiane jako pewien proces społeczny (znowu wybrzmiewa

echo socjologicznych odniesień), gdzie ujawnia się sieciowa zależność pomiędzy osobami wspierającymi, a poszukującymi wsparcia. Autorka sięga do internetowych grup wsparcia, które stają się istotnym źródłem pomocy w trudnym egzystencjalnie momencie życia. Magister Agnieszka Chojnacka zwraca uwagę zarówno na pomoc o charakterze profesjonalnym, jak i nieprofesjonalnym szczegółowo omawiając rolę obu form wsparcia w procesie przepracowywania traumy.

Rozdział czwarty *Ontologiczno-epistemologiczne podstawy badań własnych* omawia autorka swoją koncepcję badań własnych oraz kluczowe dla procesu badawczego elementy. Co ważne odnosi się tutaj także do dylematów etycznych związanych z prowadzonymi badaniami, co przy tak wrażliwym antropologicznie temacie ma niebagatelne znaczenie.

Rozdział piąty *Etnografia wirtualna i analiza tematyczna* jak wskazuje sam tytuł rozdziału podejmuje omówienie etnografii wirtualnej wraz z wynikającymi z niej zaletami i ograniczeniami. Scharakteryzowana jest badana społeczność użytkowników forum internetowego, a także sama procedura gromadzenia i dokumentowania danych.

Rozdział szósty i siódmy (zatytułowany tak samo) *Sposoby radzenia sobie rodziców ze stratą prokreacyjną – obszar straty* stanowi omówienie wyników badań własnych. W pierwszym z nich mamy do czynienia z omówieniem prawa do żałoby, realności straty, a także psychologicznych mechanizmów zaprzeczania i myślenia irracjonalnego. Z kolei siódmy rozdział koncentruje się wokół akceptacji życia po stracie, próbach odzyskania kontroli nad życiem, zaprzeczaniu uczuciom i ucieczce od smutku.

Ostatni rozdział *Model radzenia sobie ze stratą prokreacyjną oraz implikacje dla poradnictwa – dyskusja wyników* ma charakter społecznie użyteczny i aplikacyjny, gdyż zawiera implikacje dla poradnictwa profesjonalnego, jak i nieprofesjonalnego.

Zasadnicza część pracy zawiera 202 strony, a uzupełnia ją bibliografia, streszczenia oraz Aneks zawierający przykłady kodowania materiałów z forum internetowego. Struktura pracy jest przejrzysta, logiczna, a sekwencja rozdziałów wynikająca z konwencji tematycznej obranej przez autorkę dysertacji. Autorka swobodnie porusza się po teoriach i koncepcjach właściwych dla nauk pedagogicznych, ale także czerpie jak wskazałam z dorobku socjologii, psychologii i antropologii, co sprawia, że jej praca ma charakter interdyscyplinarny. Doktorantka wykazała się umiejętnością zaproponowania oryginalnego

problemu badawczego i jego twórczego rozwiązania. Wykazała się znajomością literatury przedmiotu, ale także metodologii badań, ze szczególnym uwzględnieniem badań jakościowych, przygotowując i realizując własne badania etnograficzne.

W dysertacji wyraźnie wybrzmiewa antropologiczna wrażliwość autorki, za czym przemawia już sam temat pracy, jak i sposób jej ujęcia i argumentacji wykorzystywanej przez doktorantkę. Na uwagę zasługuje duża samodzielność i odwaga autorki, która nie obawia się krytycznej refleksji, polemiki, czy też proponowania własnych modeli i typologii. Doceniam rozdział VIII pracy, stanowiący konkretne implikacje dla poradnictwa, co pozwala uznać tę pracę za społecznie pożyteczną i stanowiącą swoisty *know how* w obszarze poradnictwa osób ze stratą, zarówno o charakterze profesjonalnym, jak i nieprofesjonalnym.

Od strony formalnej praca jest bardzo staranna, nienaganna, rozważania uzupełniają liczne rysunki i tabele systematyzujące i obrazujące prowadzone rozważania. Dysertacja jest napisana ładną polszczyzną, językiem odsłaniającym żywe zainteresowanie autorki analizowanym tematem, co przekłada się na umiejętność zainteresowania czytelnika. Dobrane przez mgr Chojnicką teorie i koncepcje są adekwatne i trafne, choć oczywiście jak zawsze można by sugerować dobór nieco innej ramy teoretycznej. Ta zaproponowana przez nią wydaje się słuszna i uzasadniona.

Pomimo wysokiej oceny pracy, pozwolę sobie omówić słabsze strony dysertacji, co pozwolić uzyskać pani magister Agnieszce Chojnickiej nieco inne spojrzenie na własną pracę, a być może przyczyni się w przyszłości nad pracą nad nią, gdyby autorka planowała wydać ją drukiem. Rozpocznę od samej struktury pracy. Choć jest jak wskazałam ona przemyślana i spójna, warto przemyśleć jej modyfikację. Po pierwsze bardzo rzadko stosowanym zabiegiem jest takie samo tytułowanie różnych rozdziałów (vide rozdział VI i VII). Domyślam się, że taki zabieg miał służyć temu, że autorka chciała wyodrębnić poszczególne, różne od siebie tematy, jednakże dublowanie tego samego tytułu rozdziału nie jest dobrym zabiegiem. Lepiej byłoby pomyśleć pomimo wszystko nad odrębnymi tytułami dla różnych bądź co bądź rozdziałów lub połączyć je w jeden.

Najwięcej uwag mam do rozdziału IV i V pracy. O ile autorka poprawnie referuje założenia konstruktywizmu, o tyle zabrakło mi pewnej szczegółowości w referowaniu

samego projektu badawczego. Jak sama pisze na s. 78 przedmiotem jej badań „są teksty (wpisy) rodziców doświadczających straty prokreacyjnej zamieszczane przez nich na forum internetowym” nie udało mi się odnaleźć w pracy informacji, jakie forum bądź fora internetowe były wybrane do analizy, dlaczego właśnie te, a nie inne, co poza tematem decydowało o wyborze, jak wiele forów na ten temat można znaleźć w sieci? Nawet w przypadku zastosowania paradygmatu jakościowego, autorka badań powinna zadbać o możliwe staranne omówienie sposobu doboru materiałów do badania, tak, aby minimalizować wrażenie przypadkowości i fragmentaryczności. Na stronie 97 dysertacji czytamy, iż proces gromadzenia danych i ich analiza wyglądała następująco, cyt. „1. dostęp do materiałów (obserwacja forum internetowego), 2. wybór konkretnych materiałów (konkretnych historii wątków z forum), 3. praca z materiałem z wykorzystaniem określonych metod badawczych (analiza tematyczna)”. Niestety doktorantka nie do końca referuje jak wyglądał ów „wybór konkretnych materiałów”, co autorka brała pod uwagę, co było dla niej ważne, a co i dlaczego eliminowała. Można te informacje podać, zachowując przy tym pełną anonimizację badanych i maskowanie danych wrażliwych, czego zresztą autorka jest świadoma i o czym w dysertacji słusznie wspomina. Sama „analiza tematyczna” została omówiona na stronach 99-100, ale poza teoretycznym jej zreferowaniem, doktorantka pozostaje na bardzo wysokim stopniu ogólności. Nieco szczegółowsze informacje odnajdziemy w tabeli zamieszczonej na stronie 101, jednakże nadal zabrakło mi wyjaśnienia na czym polegał „wybór żywych, przekonujących przykładów w postaci cytatów” (s. 101).

Prezentowane wątpliwości, refleksje polemiczne, krytyczne, czy też nieco słabsze strony pracy nie umniejszają wartości tej interesującej poznawczo dysertacji, stanowiąc raczej wskazanie dla autorki do dalszych prac nad nią, a być może ma ona szansę by ukazać się drukiem. Jestem przekonana, że uzupełnienie tych kwestii nie zajmie autorce wiele czasu, a przyczyni się do większej szczegółowości części metodologiczno-empirycznej pracy. Sugerowałabym mgr Chojnackiej przemyślenie skrótów w rozdziałach VI i VII w których znajdują się bardzo liczne, momentami nadmiarowe cytaty z analizowanych forów. Myślę, że kilkanaście, ewentualnie kilkadziesiąt egzemplifikacji byłoby wystarczające dla oddania klimatu i specyfiki referowanych dyskusji, by uniknąć wrażenia przegadania.

Doktorant powinien wykazywać się także umiejętnością syntetyzowania zebranego i analizowanego materiału, nawet wtedy, a może szczególnie wtedy, gdy jest on mu szczególnie bliski. Uważam, że po koniecznych skrótach i uzupełnieniach dysertację tę z powodzeniem można opublikować w postaci monografii naukowej.

Dysertację doktorską *Radzenie sobie ze stratą prokreacyjną na podstawie badań forum internetowego. Implikacje dla poradnictwa* autorstwa pani magister Agnieszki Chojnackiej oceniam jednoznacznie pozytywnie. Przedłożona do oceny dysertacja to praca dojrzała, przemyślana, krytyczna, odsłaniająca bardzo dobrą orientację doktorantki w literaturze przedmiotu, opanowanie warsztatu badawczego i aparatury pojęciowej. Autorka pracy zaproponowała oryginalny problem badawczy i interesująco poznawczo go omówiła. Praca spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. Z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.). Tym samym wnioskuję o dopuszczenie pani magister Agnieszki Chojnackiej do publicznej obrony rozprawy doktorskiej i dalszych etapów postępowania w procedurze doktorskiej.

dr hab. Magdalena Szpunar, prof. UŚ

